

AZ UTOLSÓ
CSÁSZÁRNÉ

Anchee Min

AZ UTOLSÓ
CSÁSZÁRNÉ

KOSSUTH KIADÓ

A KIADÁS ALAPJA
Anchee Min: *The Last Empress*
Houghton Mifflin Company, New York, 2007

A kiadás a Sandra Dijkstra Literary Agency
hozzájárulásával készült.

FORDÍTOTTA
Mester Yvonne

SZERKESZTETTE
Koronczai-Fekete Viktória

BORÍTÓTERV
Csermák Annamária

ISBN 978-963-544-520-2

Minden jog fenntartva

© Anchee Min 2007
© Kossuth Kiadó 2021
© Hungarian translation Mester Yvonne 2021
Borítókép © Cultiris Kulturális Képgyűjtemény

*Anton Muellernek kiváló szerkesztői
munkájáért, továbbá Sandra Dijkstrának,
aki mindvégig mellettem állt*

A könyv szereplőinek ihletői valós személyek. Az események bemutatásánál igyekeztem a lehető leghűségesebben követni a történelmi eseményeket. A különféle dekrétumok, ediktumok és újságcikkek az eredeti dokumentumok fordításai. Ahol értelmezéssel különbségek mutatkoztak, a kutatásaim eredményeire alapoztam, és átfogó szemléletmódra törekedtem.

A Szerző

A Ce-hszivel való kapcsolatom 1902-ben kezdődött, és egészen a haláláig tartott. Rendkívül alapos nyilvántartást vezettem a császárnéhoz kötődő titkos szövetségekről és mindazokról, akik a különféle feljegyzések és üzenetek birtokában voltak, amelyeket őfelsége hozzám intézett – ám sajnálatos módon valamennyi kéziratot és papírt elveszítettem.

SIR EDMUND BACKHOUSE, a *China Under the Empress Dowager* (Kína az özvegy anyacsászárné idején) (1910) és az *Annals and Memoirs of the Court of Peking* (Krónikák és visszaemlékezések a pekingi udvarból) (1914) című művek társszerzője

1974-ben, Oxford szégyenére és a világ különböző pontjain élő sinológusok megrökönyödésére, Backhouse-ra rásütötték a csaló bélyegét. S bár a szélhámost leleplezték, a hamisnak ítélt iratanyag továbbra is sziklaszilárdan tovább élt.

STERLING SEAGRAVE: *Dragon Lady: The Life and Legend of the Last Empress of China* (Sárkánynő: Kína utolsó császárnéjának élete és legendája) (1992)

Egy ősi kínai jóslat szerint: „Kína vesztét egy nő okozza majd.” A prófécia beteljesülni látszik.

DR. GEORGE ERNEST MORRISON, a londoni
The Times kínai tudósítója 1892–1912 között

[Ce-hszi] adakozónak és takarékosnak állította be magát; jelleme makulátlannak tűnt.

CHARLES DENBY, amerikai követ Kínában, 1898

A szintiszta ördögi ármánykodás nagymestere volt.

Részlet egy kínai tankönyvből, amely
1949–1991 között folyamatosan kapható volt

BEVEZETŐ

A JEHONALA CSALÁD egyik lánya, a gyönyörű, tizenhét éves Orchidea, 1852-ben Pekingbe utazott, hogy részt vegyen a császári feleségek kiválasztási folyamatában. Az egykor tekintélyes, ám elszegényedett mandzsu család sarja, a későbbi Ce-hszi, akit lányként Orchideának neveztek, annak a sok száz ágyasnak az egyike lett, akinek az volt a feladata, hogy fiúgyermeket szüljön a császárnak.

A Tiltott Város eunuchok ezreitől hemzsegő, fallal körülvett palotákból és kertekből álló, hatalmas komplexum volt Peking központjában. A Csing-dinasztia egyre gyengült, az elszigetelt udvarban erős idegengyűlölet uralkodott. Kína néhány évtizeddel korábban elveszítette az első ópiumháborút, és minden erejével azért küzdött, hogy védelmi pozícióit és diplomáciai kapcsolatait megerősítse. A Tiltott Város falain belül azonban egy-egy rossz lépés gyakorta végzetes következményekkel járt.

Orchidea egy volt a sok száz nő közül, aki igyekezett felhívni magára a császár figyelmét, és hamar rájött, hogy a kezébe kell vennie az irányítást. Miután kitanulta a férfiaknak való örömszerzés művészetét, azon igyekezett,

hogyan elcsábítsa a császárt. Hszen-feng nyughatatlan ember hírében állt, azonban szerelmük eleinte szenvedéllyel és őszinteséggel volt tele. Orchidea hamar teherbe esett, és az a szerencse érte, hogy ő szülte meg az uralkodó egyetlen fiát és örökösét. Hiába emelkedett azonban császárnéi rangra, továbbra is küzdenie kellett azért, hogy megtartsa pozícióját. Orchidea fia a császár tiszteletbeli feleségének, Nuharunak a felügyelete alatt állt. Miután a császárnak újabb és újabb szeretői lettek, Orchidea szüntelenül azon igyekezett, hogy gyermeke megfelelő nevelésben részesüljön.

1860-ban az angol, a francia, majd az orosz megszállást követően, melyet Peking megszállása követett, a kínai udvar száműzetésbe kényszerült, és a nagy fal mögött elterülő, csengtői nyári rezidenciába költözött. Az uralkodó egészségi állapota egyre romlott, és a béketárgyalások tekintetében is megalázó feltételekkel kellett számolni. Hszen-feng halálát követően palotaforradalom tört ki, amelyet Orchidea sógora, Kung herceg és Ronglu tábornok segítségével sikeresen elfojtott. A jóképű Ronglu romantikus érzéseket ébresztett a még mindig fiatal Orchidea szívében, új hatalmi pozíciójában azonban kevés hely jutott a magánéletnek. Orchidea császárné, Nuharu császárné társrégensként, a fia nagykorúságáig tartó, hosszú, viharos, az új évszázadba is átnyúló uralkodás küszöbén állt.

I.

ANYA CSUKOTT SZEMMEL hunyt el. A következő pillanatban azonban felnyílt a szemhéja és úgy maradt.

– Felség, próbálja meg lezárni az elhunyt szemhéját – kért meg Szun Pao-tien doktor.

Remegő kézzel igyekeztem követni az orvos utasítását.

Zsung, a húgom, azt mondta, hogy anya már nem tudott megvárni, ugyanakkor az audienciát sem szeretne volna megzavarni.

„Lehetőleg ne okozz gondot másoknak!” – ez volt a filozófiája. Biztos csalódott lett volna, ha tudja, valaki másnak kell lezárnia a szemét. Azon bosszankodtam, bár csak figyelmen kívül hagytam volna Nuharu döntését, és elhoztam volna a fiamat, hogy végső búcsút vehessen a nagymamájától. „Mit számít most, hogy Tung-cse Kína uralkodója? Ő mindenekelőtt az anyám unokája” – érvelhettem volna.

Bátyámhoz, Kuej Hszianghoz fordultam, és megkérdeztem tőle, hogy anyám üzent-e nekem valamit.

– Igen. Azt, hogy „minden rendben van” – felelte Kuej Hsziang, és átment az ágy másik oldalára.

Eleredtek a könnyeim.

– Milyen temetési szertartásra gondoltál? – kérdezte Zsung.

– Egyelőre képtelen vagyok ezen gondolkozni. Majd később megbeszéljük – feleltem.

– Nem, Orchidea – tiltakozott Zsung. – Amint kiteszed innen a lábad, képtelenség lesz felvenni veled a kapcsolatot. Tudni szeretném, mik a szándékaid. Anya hasonló tiszteletet érdemel, mint a nagycsászárné, Csin úrnő.

– Boldog lennék, ha egyszerű igent mondhatnék, de nem tehetem. Több millió szempár figyel bennünket, Zsung. Példamutatóan kell viselkednünk.

– De hiszen te vagy Kína császárnéja, Orchidea! – fakadt ki Zsung.

– Zsung, kérlek! Anya biztos megértené.

– Nem, nem értené meg, mert én sem értem. Borzalmas lány vagy, önző és szívtelen!

– Bocsássanak meg – szólalt meg Szun Pao-tien doktor. – Megkérhetném őfelségét, hogy legyen szíves az édesanyja szemhéjára koncentrálni? Mindörökre nyitva marad, ha most nem fogja le rendesen.

– Rendben, doktor úr.

– Erősen és kitartóan, és kérem, ne mozdítsa el a kezét!
– utasított az orvos.

– Anya, én vagyok az, Orchidea – suttogtam sírva.

Képtelen voltam felfogni, hogy már nem él, főleg, hogy ujjaim még meleg, bársonyos bőrét tapintották. Amióta a Tiltott Városban éltem, anyámnak térdre kellett eresz-

kednie előttem, amikor látogatóba jött. Ő azonban mindig betartotta az etikettet. „Megérdemled a neked járó tiszteletet, hiszen Kína császárnéja vagy” – mondta.

Folyamatosan az eunuchok és az udvarhölgyek gyűrűjében léteztem, alig volt magánéletem. Erősen kétlem, hogy anyám hallotta a szavaimat onnan, ahová ültették, nagyjából három méterre tőlem. Őt azonban ez szemmel láthatóan nem zavarta. Úgy tett, mintha jól hallana, viszont olyan kérdésekre válaszolt, amelyeket fel sem tettem.

– Most finoman engedje el a szemhéját – szólalt meg doktor Szun Pao-tien.

Anyám szeme immár csukva maradt. Olybá tűnt, mintha eltűntek volna a ráncai, arca békét sugárzott. Szinte hallottam, ahogy énekl:

*Én vagyok a hegy mögötted.
Kitörsz, hogy szabadon folybass,
akár az éneklő folyó.
Én csak nézlek, boldogan,
s édes emléked
mindent betölt.*

A fiam miatt erősnek kellett maradnom. A hétéves Tung-cse 1861-ben lépett trónra, s immár két éve ő volt császár. Az országban káosz uralkodott. Az idegenek továbbra is hatalmat követeltek magunknak Kínában, különösen a kikötővárosokat illetően. A tajping felkelés az ország belse-

je felé terjeszkedett, a parasztlázadás tartományról tartományra terjedt. Tung-csét nagyon megviselte az apja korai halála. Én pedig egyfolytában azért küzdöttem, hogy a legjobb belátásom szerint nevelhessem: úgy, ahogy a szüleim annak idején engem.

„Szerencsés nő vagyok” – mondogatta anyám sokszor, és én elhittem neki, amikor azt állította, hogy az égadta világon semmit nem bánt meg. Megvalósult az álma, hiszen mindkét lánya uralkodói családba házasodott, a fia pedig magas rangú birodalmi miniszter volt. „1852-ben gyakorlatilag koldusok voltunk – emlékeztetett rá bennünket sokszor. – Sosem felejttem el azt a délutánt, amikor a szolgák otthagyták apád koporsóját a Nagy-csatornánál.”

Bennem is örökre megmaradt annak a meleg nyári napnak az emléke, az apám oszlásnak indult holttestéből áradó szaggal együtt. Sosem láttam még olyan szomorú arckifejezést, mint amilyen anyámé volt akkor, amikor kénytelen volt eladni az utolsó tulajdonát, egy jáde hajtűt.

Hszen-feng császár tiszteletbeli felesége, Nuharu császárné feladata volt anyám temetésének megszervezése. Ez nagy megtiszteltetés volt a családomra nézve. Elkötelezett buddhista lévén Nuharu pedig figyelmen kívül hagyta a hagyományt és elfogadta a meghívásomat.

A talpig fehér selyembe öltözött Nuharu maga volt a kellem. Óvatosan követtem őt, nehogy rálépjek a hosszú uszályára. Éneklő tibeti lámák, taoista és buddhista szer-

zetesek haladtak a nyomunkban, ahogy végigsétáltunk a Tiltott Városon. Különbéféle rituálékat adtunk elő minden egyes kapunál és teremben.

Ahogy Nuharu mellett álltam, megállapítottam, hogy idővel végül csak sikerült valamiféle harmóniára lelnünk. Amikor fiatal lányokként a Tiltott Városba kerültünk, szembeötlőek voltak a kettőnk közötti különbségek. Nuharu elegáns volt, megbízható és királyi vérből való, így őt választották a császár tiszteletbeli feleségének, azaz császárnénak, engem pedig, aki mindössze annyit mondhatott el magáról, hogy egy vidéki, azonban jó családból származik, harmadrangú ágyasnak. Amikor Hszien-feng császár szívét meghódítottam, a közöttünk lévő különbségek konfliktushoz vezettek. Később pedig, amikor világra hoztam a császár *egyetlen* fiát és örökösét, rangbeli felemelkedésem csak még tovább rontott a helyzeten. Ám az idegenek támadása, férjünk csengtői száműzetésben való halála, valamint a palotaforradalom okozta válsághelyzet következtében kénytelenek voltunk együttműködni.

A Nuharuval való kapcsolatomat a következő években leginkább azzal a mondással tudnám jellemezni, hogy: „A kút vize nem zavarja a folyó vizét.” A túlélés érdekében tehát kénytelenek voltunk támogatni egymást, bár olykor ez lehetetlennek tűnt, főleg, amikor Tung-cséról volt szó. Mint tiszteletbeli feleség, őt illette a fiam nevelésének és oktatásának irányítása, és ez fáj nekem. A Tung-cse nevelési irányelveit illető nézeteltéréseink a fiam trónra lépését követően megszűntek, keserűségem mégis

tovább mérgezte a viszonyunkat, mert úgy éreztem, bizonyos értelemben rossz irányba terelte gyermekemet.

Nuharu a buddhizmusban lelt menedékre, engem azonban sötét árnyként követett békéltlenségem. A szellemem unos-untalan kiszökött az akaratom karmaiból. Hiába olvastam el *A birodalmi özvegy helyes viselkedése* című könyvet, amelyet Nuharu küldött, mégsem hozta meg számomra a kívánt nyugalmat. Elvégre én a Vuhuból, „a fényűző vízínövények tavából” fakadtam, ezért képtelen voltam másmilyenné válni, hiába próbálkoztam vele egy életen át.

„Orchidea, tanulj meg úgy viselkedni, mint a puhafa! – mondogatta anyám fiatal lánykoromban. – A puha tömbökből faragják ki a Buddha- és az istenség-szobrokat. A keményfából azonban koporsót készítenek.”

A szobámban volt egy rajzasztal, tintával, frissen kevert festékkel, ecsetekkel és rizspapírral. A napi audiencia után mindig ott dolgoztam.

A festmények a fiam számára készültek, ajándékok voltak a nevében, afféle „követek”, amelyek helyette „szóltak” egy-egy kellemetlen helyzetben. Kína ugyanis rákényszerült, hogy az idegen hatalmak által ránk erőltetett, úgynevezett háborús kompenzációk tekintetében folyamatosan fizetési haladékért esedezzen. A festmények a földadók miatt táplált neheztelések enyhítésére is szolgáltak a fiammal szemben. A különféle államok kormány-

zói üzeneteket küldözgettek nekünk, amelyekben az állt, hogy a lakosság szegény és fizetéseképtelen.

„A birodalmi kincstár már jó ideje üres – panaszkodtam a fiam nevében kiállított dekrétumokban. – A begyűjtött adók az idegen hatalmak zsebébe vándoroltak, hogy ne vessenek horgonyt a kikötőinkben.”

Kung herceg, a sógorom, is egyre panaszkodott, hogy annyi a sok adóssághkövetelő levél, hogy az új külügyminisztériumban már nem tudják hol tárolni. „Az idegen flották folyamatosan azzal fenyegetőznek, hogy megszállják a vizeinket” – figyelmeztetett.

Az ötlet, hogy a festmények ajándékozásával időt, pénzt és megértő szíveket nyerjek, An Tö-hajtól, az egyik eunuchomtól származott.

An Tö-haj az első naptól kezdve a szolgálatomban állt. Akkor még csak tizenhárom éves volt, és titokban egy pohár vízzel kínált, amikor kiszáradt a torkom. Ezzel a bátor cselekedettel pedig örökre elnyerte a hűségemet és a bizalmamat.

Festményt ajándékozni briliáns ötlet volt. Alig győztem a munkát.

Kína legfontosabb katonai parancsnoka, Cseng Kuo-fan születésnapjára is küldtem egyet, mert érzékeltetni szerettem volna, hogy nagyra becsülöm őt, holott nem sokkal korábban – a magukat Vaskalaposoknak nevező udvari konzervatív mandzsuk nyomására – a fiam nevében megfeddtem. A Vaskalaposok nem bírták elviselni, hogy a han kínaiaknak kemény munka árán sikerült egyre

nagyobb tért nyerniük. Tudatni akartam Cseng tábornokkal, hogy nem állt szándékomban megbántani őt, és hogy tisztában vagyok azzal, hogy ez nem volt szép a részemről. „A fiam, Tung-cse képtelen lenne ön nélkül kormányozni az országot” – ez volt a festményem üzenete.

Sokszor megfordult a fejemben, vajon mi tartja vissza Cseng Kuo-fan tábornokot, hogy lázadást szítson. Nem esett volna nehezebbre, hiszen volt pénze és hadserege. Arra jutottam, hogy csak idő kérdése az egész. Cseng egyszer majd kijelenti, hogy „ami sok, az sok”, és a fiam sorsa abban a pillanatban megpecsétlődik.

Finom kalligráfiával ráírtam a nevem a képekre, az aláírás fölé pedig vörös tintába mártott pecsétet nyomtam. Különböző méretű és formájú kőpecsétjeim voltak. A pecséteteket a férjemtől kaptam, és a következő feliratok álltak rajtuk: „Kína császárnéja”, „A Szent Kedvesség Császárnéja”, „A Nyugati Palota Császárnéja”. Ám én a „Ce-hszi császárné” feliratút használtam a leggyakrabban. Ezek a pecsétet a gyűjtők számára rendkívül értékesek voltak. Annak érdekében, hogy az alkotást könnyebben el lehessen adni, sokszor kihagytam az illető nevét, hacsak kifejezetten nem kérte, hogy tüntessem fel.

Tegnap An Tö-haj a tudomásomra hozta, hogy felment a képeim ára. Ez az újság némi örömmel töltött el, ugyanakkor a sok kényszerű festés helyett szívesebben töltöttem volna több időt Tung-cséval.

Aki alaposan szemügyre vette a festményeimet, láthatta a hiányosságokat. Az ecsetkezelésem elárulta, hogy híján

vagyok a tapasztalatnak, ha nem épp a tehetségnek, a tinta-
használatomból pedig kiderült, hogy kezdő vagyok. A rizspapírfestmény-készítésnél nem nagyon lehetett hi-
bázni, ami azt jelentette, hogy hiába töltöttem hosszú
órákat egy-egy darabbal, egy suta mozdulattal az egész
képet tönkreteltem. Többhavi megfeszített munka
után végül felbéreltem egy művészt, akinek az volt a fel-
adata, hogy a hibáimat kijavítsa.

A festmények főleg tájakat és virágokat ábrázoltak.
Olykor madarakat is festettem, főleg párban, amelyek egy
vagy két különböző ágon ültek, mintha társalogtak volna.
Őket a kép középpontjába kellett elhelyeznem. A függő-
leges kompozíciókon az egyik madárnak a felső ágon kel-
lett ülnie, hogy lenézzen, míg a másik az alsó ágon foglalt
helyet, és felfelé nézett.

Legtöbbet a madarak tollazatával vesződtem, melyek-
hez rózsaszín, narancs- és citromsárga színeket használ-
tam leginkább. A képeknek meleg, barátságos hangulatot
kellett árasztaniuk. An Tö-haj javaslatára püNKÖSDI rózsá-
kat, lótuszvirágokat és krizantémokat is festettem. Az
eunuch azzal hízelgett, hogy ezeknek az ábrázolásában
ügyes vagyok, de tudtam, hogy csak azért mondja, mert
könnyebb őket eladni.

A mesteremtől megtanultam, hogy a pecséttel elfedhe-
tem a hibákat. S miután elég sok hibát követtem el, jó sok
pecsétet nyomtam a képeimre. Ha elégedetlen voltam, és
újra akartam kezdeni egy képet, An Tö-haj emlékeztetett
rá, hogy mindenekelőtt a mennyiségre kell törekednem.

Mesterem segített érdekesebbé varázsolni a pecséteket, és akkor is mindig kitalált valamit, ha egy képről úgy gondoltam, hogy menthetetlen.

A mesterem többnyire a háttérben tevékenykedett, leveleket és ágakat festett az elrontott részekre, és hangsúlyosabbá varázsolta a madaraimat és a virágaimat. Talán sokan azt gondolják, megalázó volt számomra, hogy belevitgattott a munkámba, ám éppen ellenkezőleg! Ő teremtetten meg a harmóniát az alkotásban. Művészi látásmódja a legrosszabb képeimet is megmentette, és igyekezett helyrehozni a hibáimat.

Festés közben gyakorta a fiam körül forogtak a gondolataim, főleg esténként koncentráltam nehezen, amikor elképzeltem Tung-cse arcát, amint az ágyban fekszik, és arra gondoltam, vajon mit álmodhat. Amikor már-már elviselhetetlenné vált a hiánya, letettem az ecsetet, és a palotájába siettem, amely négyudvarnyira volt az enyémtől. Túl türelmetlen voltam ahhoz, semhogy megvártam volna, hogy An Tö-haj meggyújtsa a lámpákat: csak futottam a sötétben, összevissza bukdácsoltam, és lehorzoltam a lábam a falak és boltívek között, míg végre a kisfiam ágyához nem értem. Ellenőriztem alvó fiam légzését és tintás kezemmel megsimogattam az arcát. Amikor a szolgál meggyújtotta a gyertyákat, egyet a fiam arcához emeltem. Gyönyörű homlokát, szemhéját, orrát és ajkát néztem, majd fölé hajoltam és megcsókoltam. Minden egyes alkalommal könnybe lábadt a szemem, amikor megállapítottam, mennyire hasonlít az apjára. Felidéztem azokat az

időket, amikor Hszen-feng császár és én fölig szerelmesek voltunk egymásba. A kedvenc jelenetem az volt, amikor kedvesen azzal gyötörtem, hogy jegyezze meg a nevem.

Mindaddig Tung-cse ágyánál maradtam, amíg több eunuch kíséretében An Tö-haj értem nem jött. Mind-egyikük egy-egy hatalmas piros lámpást tartott a kezében.

„A mesterem fest helyettem. Senki sem tudja majd meg, hogy nem én nyomtam rá a pecséteket a képekre” – mondtam ilyenkor An Tö-hajnak.

„De ön tudni fogja!” – felelte ilyenkor az eunuch csendesen, majd visszakísért a palotámba.

2.

AHELYETT, HOGY MESÉT olvastam volna Tung-cse fiamnak palotám valamely árnyas zugában, két fontos ember halálos ítéletét kellett aláírnom. 1863. augusztus 31-e volt, és egyfolytában az járt az eszemben, milyen fájdalmat okozok a családjuknak.

Egyikük Ho Kuj-csing, Csöcsiang tartomány kormányzója, a férjem régi jó barátja volt. Amikor először találkoztam vele, még fiatal volt, és akkor kapta meg a legmagasabb közszolgálati rangot. Férjem oldalán én is részt vettem a ceremónián, aki a legkimagaslóbb eredményt elérő személynek járó *jinsbi* címet adományozta neki.

Ho alázatos férfiként élt az emlékezetemben. Mélyen ülő szeme és előreálló fogsora volt. A férjemet lenyűgözte hatalmas filozófiai és történelmi tudása, így először a jelentős déli város, Hangcsou polgármesterévé nevezte ki, pár évvel később pedig Csöcsiang tartomány kormányzójává. Ho ekkortájt töltötte be az ötvenedik életévét, és ő volt Közép-Kína kormányzói közül a rangidős. Katonai

erényekkel is büszkélkedett: a dél-kínai birodalmi erők főparancsnoki tisztét töltötte be.

Hót azzal vádolták, hogy a tajping felkelés idején megtagadta a kötelességét, melynek következtében több tartományt elvesztettünk. Kiadta a parancsot az embereinek, hogy nyissanak tüzet a helybéliekre, miközben ő elmeneült. Elutasítottam a fellebbezését. Szemmel láthatóan semmiféle lelkiismeret-furdalás vagy büntudat nem gyötörte, amiért több ezer családot a halálba küldött és a nyomorba taszított, miután magukra hagyta őket.

Ho és a barátai az udvarban tagadták, hogy a férjem a halála előtt elrendelte volna Ho lefejezését. Az az erős ellenállás, amit pedig később tapasztaltam, ráébresztett a sebezhetőségemre. Ho kérését olybá vettem, mint egy nyílt kihívást a fiam, Kína uralkodója ellen. Kung herceg azon kevesek egyike volt, aki mellém állt, bár emlékeztettem rá, hogy az udvar jelentős része ellenem van.

Arra azonban nem számítottam, hogy az udvarral való nézeteltérésem olyan komoly krízishelyzetet eredményez, hogy a fiam és jómagam túléléséért kell küzdenem. Tisztában voltam azzal, hogy Ho magatartása sok más tartomány kormányzójának magatartását tükrözi. Ugyanakkor a bajok végtelen sorát zúdítottam volna magamra, ha nem maradok következetes a vád fenntartását illetően.

Pár hét múlva kaptam egy kérvényt, hogy vegyem fontolóra a dolgot. A tizenhét magas rangú miniszter, kormányzó és tábornok által aláírt kérelemben Ho ártatlan-

ságát bizonygatták, és alázattal arra kérték ifjú őfelségét, Tung-cse császárt, hogy ejtse a vádat.

Megkértem Kung herceget, hogy segítsen felderíteni a kérelmezők hátterét. Kung herceg rövidesen kiderítette, hogy a kérelmezőket egytől egyig Ho kormányzó támogatja és ajánlotta a pozíciójukra.

Az audiencián egymást érték az érvek. A fiam fáradt volt, csak izgett-mozgott hatalmas trónján. Én mögötte ültem, tőle kissé balra, és figyelmeztetnem kellett rá, hogy üljön egyenesen. Miután Tung-csének több mint száz miniszterrel kellett szembenéznie, a trónt egy emelvényre helyezték, így mindenkit látott és őt is látta mindenki. Nem lehetett könnyű az alattvalóknak feltekinteni a Menny Fiára. Igyekeztem gyorsítani az audienciák menetét, hogy Tung-cse mielőbb kimehessen játszani. Kínzás volt ez egy hétéves kisfiúnak, hiába volt ő a Menny Fia.

Az audiencián részt vevők egyöntetű véleménye az volt, hogy Ho hanyag magatartása nem az, aminek látszik, és a kormányzót nem terheli felelősség. Csiangszu tartomány gazdasági minisztere tanúként nyilatkozott: „Én kértem meg Ho kormányzót, hogy jöjjön és segítsen megvédeni a tartományt. Ahelyett, hogy dezertőrnek tekintenénk, hősként kellene felnéznünk rá!”

Tung-cse meg volt zavarodva, és könyörgött, hogy legyen már vége az audienciának. Ezért kimentettem a fiam, és tovább folytattam az audienciát. Szilárdan tartottam magam, főleg, miután megtudtam, hogy Ho megpróbálta eltüntetni a bizonyítékokat és zaklatta a tanúkat.

Több napig tartó rémes vitát követően Kung herceg feladta; arra hivatkozott, hogy inkább az én kezembe helyezné az ügyet. Én tovább harcoltam az udvarral, melynek tagjai immár „egy hitelesebb nyomozót” követeltek.

Olyan érzésem volt, mintha a játékszabályok ismerete nélkül játszanék, és időm sem lenne rá, hogy megértssem őket. A fiam nevében üzentem Cseng Kuo-fan tábornoknak, aki Ho tábornok ideiglenes helyettese volt. A tudomására hoztam, hogy olyanokért emelem fel a szavam, akik kitartanak az igazság mellett. Megkértem, hogy vállalja el az újabb nyomozás vezetését.

Elmagyaráztam Tung-csének, hogy az édesapja és én mindig is mélyen hittünk Cseng lojalitásában. Úgy próbáltam felkelteni a fiam érdeklődését, hogy elmeséltem neki Cseng tábornok első találkozását Hszien-feng császárral, továbbá azt is, hogy mennyire megrémült a nagy háborús hős, amikor a császár megkérdezte, miért ragasztották rá a „Kaszaboló Cseng” nevet.

Tung-cse kíváncsi volt Cseng hőstetteire, és megkérdezte, a tábornok mandzsu vérből való-e.

– Nem, ő han kínai – válaszoltam, majd megragadtam az alkalmat, hogy a tárgyra térjek. – Majd meglátod, mennyire megveti az udvar a hanokat.

– Amíg győzedelmesen küzd értem, nem törődöm veled, milyen nép fia – felelte a fiam.

Büszke voltam rá, ezért azt mondtam neki: – Épp ezért vagy te a császár.

Az udvar elfogadta Cseng Kuo-fan kinevezését, ami arra engedett következtetni, hogy valaki bizonyára úgy gondolja, Cseng korrupst. Ezért határozottan kitartottam amellet, hogy Cseng eredményeit nyilvánosságra hozzuk.

Egy hónap múlva Cseng nyilvánosságra hozta az eredményt az udvar előtt, amelyek kellemesen érintettek: „Miatán a kormányzó palotáját felégették a tajpingok, semmiféle dokumentum nem állt a rendelkezésemre a nyomozáshoz. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy Ho Kuj-csing a tartományok megóvását illetően elmulasztotta teljesíteni a kötelességét. A lefejezés ellen sem emelek kifogást, hiszen ez áll a császári törvénykönyvben. Az pedig, hogy az alattvalói győzték-e meg őt a dezertálásról, ebben a helyzetben véleményem szerint lényegtelen.”

Cseng Kuo-fan beszámolója hallatán a teremben néma csend lett. Akkor tudtam, hogy győztem.

Nagyon megviselt azonban a tény, hogy nekem kellett kimondanom a végső szót a kivégzést illetően. Talán nem voltam olyan odaadó buddhista, mint Nuharu, mégis hittem Buddha azon tanításában, miszerint „ha megölünk valakit, megfosztjuk az illetőt az erényeitől”. Egy efféle rémes tett felborítja az ember belső békéjét és megrövidíti az életét, de mégis nekem kellett kihirdetnem az ítéletet.

Seng-pao tábornok volt a másik férfi, aki ellen eljárás indult. Ő nemcsak hogy régi barátom volt, de igen sokat tett a dinasztiáért. S bár sosem voltam bizonytalan a cse-

lekedeteimet illetően, az ő ügye nagyon sok álmatlan éjszakát okozott nekem.

Az ablakom alatt lévő fákat egy hirtelen támadt vihar megtépázta. Ágakat tört le, amelyek a palotám sárga tetőcserepeire estek, és úgy festettek, akár a segítségért kiáltó csupasz karok. A nagy liliomfa is tönkrement, amire igazából számítani lehetett, mert ebben az évben korán kezdett rügyezni.

Éjfél volt. Seng-pao járt a fejemben, miközben az ablaktáblákon lefelé gördülő esőcseppeket néztem. Képtelen voltam elszánni magam. Gondolataimban egyre csak a következő mondat járt: „*Orchidea, Seng-pao nélkül nem volnál életben!*”

Seng-pao a mandzsu zászlós rendszer rettenthetetlen katonája volt, aki szegénységben nőtt fel és önerejéből küzdötte fel magát. Sok éven át ő volt az északi birodalmi erők főparancsnoka és nagy befolyással bírt az udvarban. Az ellenségei is rettegtek tőle, olyannyira, hogy már a nevének említése is bármely tajping lázadót megfélemlített. A tábornok szerette a katonáit és gyűlölte a háborút, ezért inkább tárgyalt a lázadó vezérekkel, amelynek eredményeként több tartományt sikerült visszaszereznie anélkül, hogy bármiféle erőszakot kellett volna alkalmaznia.

Seng-pao még 1861-ben támogatta a korábbi főtanácsos, Szu Sun ellenében. A férjem halála után kirobbant lázadás meghatározó volt számomra, és Seng-pao volt az egyetlen katona, aki akkor a segítségemre sietett.

A vele kapcsolatos problémák azután kezdődtek, miután Csengtőből, a birodalmi vadászpalotából megérkezünk Pekingbe férjem, Hszien-feng császár holttestével. Szolgálatiért cserébe páratlan hatalomról és vagyonról biztosítottam a tábornokot. Nem sokkal később azonban egyre több panasz érkezett az ország legkülönbözőbb részeiből Seng-pao visszaéléseit illetően. Mivel azonban senki nem mert volna nyíltan szembeszegülni vele, a leveleket a haditanácsba küldték.

Kung herceg nem vett tudomást a panaszokról, de bízott benne, hogy Seng-pao képes kordában tartani az indulatait. Jó volt ezt gondolni. Sőt, mi több, tanácsos volt szemet hunyni a dolog felett, hiszen Seng-pao túl fontos személy volt.

Igyekeztem megőrizni a türelmemet, de idővel eljutottunk arra a pontra, amikor már-már megkérdőjelezték a fiam uralkodói státuszát. Ekkor Kung herceghez fordultam, és igazságot követeltem Seng-pao ügyében.

Kung herceg nyomozása során kiderült, hogy a tábornok felduzzasztotta az áldozatok számáról szóló adatokat a járulékos kompenzáció reményében, illetve hamis győzelmeket jelentett a tisztjei előléptetése érdekében. Seng-pao követelte, hogy az udvar valamennyi kérését teljesítse, és immár természetesnek vette, hogy felemelje a helyi adókat. A katonákat arra nevelte, hogy a kormányzót nagyobb lojalításban részesítsék Tung-cse császárnál. Azt a gúnyos szlogent lehetett hallani Peking utcáin, hogy: „Nem is Tung-cse, hanem Seng-pao Kína császára.”

A legfrissebb hírek Seng-pao fényűző eljegyzéséről szóltak. Menyasszonya korábban egy hírhedt tajping felkelő vezér felesége volt.

Nem sokkal hajnalhasadta után a nap előbújt a felhők mögül, ám továbbra is esett. Köd lepte el az udvart, amely csak lassan szállt fel.

Én már felöltözve váraкоztam, amikor An Tö-haj eunuch betoppant, és izgatott hangon jelentette: „Felség, Ronglu megérkezett.”

A lélegzetem is elállt, amikor megpillantottam.

A magas, erős testalkatú Ronglu zászlós egyenruhában lépett a szobába. Fel akartam állni, hogy üdvözljem, de annyira remegett a lábam, hogy képtelen voltam.

An Tö-haj egy sárga gyékényszőnyeggel közeledett felém, amelyet nagyjából két méterre a székeimtől gondosan leterített. Ezt írta elő ugyanis az udvari etikett, ha valaki a gyászidőszak utáni második évben találkozott a császári özvegygel. Ez elég nevetséges volt, hiszen Ronglu és én több alkalommal találkoztunk az audienciákon, noha úgy kellett viselkednünk, mintha idegenek lennénk egymás számára. Az etikett pusztán arra szolgált, hogy ne felejtjük el a birodalmi urak és hölgyek közötti három lépés távolságot.

Az eunuchok, a szolgák és az udvarhölgyek összekulcsolt kézzel sorfalat álltak, és An Tö-hajt nézték, amint előadja a műsort. Az eunuch az évek során az illúziókeltés

nagymestere lett. Ronglu és én voltunk a színészei, ő pedig levezényelte a szórakoztató kis színjátékot.

Ronglu a szőnyegre térdelt, fejével a földet érintette, majd jó egészséget kívánt nekem.

– Állj fel! – szólaltam meg.

Amint Ronglu felállt, An Tö-haj lassan félrehúzta a szőnyeget, és igyekezett minden tekintetet magára vonni, miközben Ronglu és én lopva egymásra pillantottunk.

Egyenes testtartással foglaltunk helyet, majd felszolgálták a teát. Beszélgetni kezdtünk a Ho tábornok elleni vádeljárás utóhatásairól, és eszmeccserét folytattunk a függőben lévő Seng-pao-üggyel kapcsolatban. Ronglu biztosított arról, hogy a döntéseim meghallgattak.

Kedvesem oldalán elkalandoztak a gondolataim. Csak az járt a fejemben, ami négy évvel korábban történt akkor, amikor olyan bensőséges pillanatokat éltünk át Hszien-feng sírjánál. Szerettem volna tudni, vajon Ronglu emlékezetében is úgy él-e a dolog, mint az enyémben, de semmit sem tudtam leolvasni az arcáról. Pár nappal azelőtt, amikor az egyik audiencián helyet foglalt, és egyenesen rám nézett, azon gondolkodtam, volt-e egyáltalán kölcsönös vonzalom közöttünk valaha is. Mint Hszien-feng császár özvegyének esélyem sem volt bármiféle kapcsolatra, pedig a szívem már kitörni vágyott a sírból.

Ronglu zászlós parancsnoki címe rendre elszólította őt a fővárosból. Csapataival vagy nélkülük oda ment, ahol éppen szükség volt rá, hogy biztosítsa Kína seregei-

nek elkötelezett hűségét a birodalom iránt. Aktív emberként illet is hozzá ez az életforma. Katonaként inkább más katonák, semmint az udvari miniszterek társaságát preferálta.

Hozzászoktam már Ronglu gyakori távolléteihez. Amikor azonban visszatért, rendre beigazolódott, milyen gyengéd érzelmeket táplálok iránta. Egyszeriben megjelent, hogy valamely sürgős ügyben tájékoztasson vagy épp tanáccsal lásson el egy-egy kritikus pillanatban. Olykor hetekig, máskor hónapokig tartózkodott az udvarban, és ilyenkor kötelességtudóan végezte a dolgát. Ezekben az időszakokban izgatottan vártam a napi audienciát.

Az audiencián kívül viszont Ronglu került engem, ily módon óvva meg a szóbeszédétől. Ám ahányszor csak az értésére adtam, hogy személyesen kívánok találkozni vele, ő megjelent. Ilyenkor An Tö-haj is jelen volt. Szerettem volna, ha Ronglu tudja, hogy az eunuch bármikor a rendelkezésére áll, hogy az audienciaterem hátsó ajtaján keresztül a szobámba vezesse őt.

Habár Ronglu megerősített abban, hogy helyes az álláspontom Seng-baót illetően, még mindig szorongtam miatta. Igaz, súlyos bizonyítékok álltak rendelkezésünkre, ám a tábornoknak sok szövetségese akadt az udvarban, többek között Kung herceg, aki érezhetően távolságtartó volt velem kapcsolatban. Amikor Seng-baót Pekingbe kísérték, a sógorom egyszeriben ott termett előttem, és arról győzködött, hogy kivégzés helyett inkább száműzzük.

Ismét emlékeztettem rá Kungot, hogy Seng-pao kivégzését eredetileg maga Hszien-feng császár rendelte el, de Kung herceg hajthatatlan volt. Az állhatatosságomat egyfajta hadüzenetként értelmezte.

Sebezhetőnek és rémültnek éreztem magam, amikor Kína távoli vidékeiről is kérelmek érkeztek Seng-pao felmentésének érdekében. Ekkor ismét Ronglu sietett a segítségemre. Kiállt mellettem, erőt öntött belém és józan gondolkodásra sarkallt. Ám azt csak igen kevesek tudták, hogy Ronglut személyes okok is arra vezették, hogy Seng-pao halálát követelje: mélységesen elítélte ugyanis, hogy lemészárolta a sebesült katonákat. Ronglu úgy vélte, alapelv, hogy ilyesmit nem lehet tenni.

Egyszerű volt a stratégiám: biztosítottam Seng-pao alattvalóit arról, hogy nem fejeztetem le, ha a többség amellettt dönt, megérdemli, hogy életben maradjon. Egyúttal a szabályokat is megváltoztattam, miszerint a Seng-pao-klán tagjait nem érheti büntetés az urukkal együtt. Az emberek megkönnyebbüléssel vették tudomásul, hogy végre hallgathatnak a szívükre, és nyíltan Seng-pao halálát akarták.

Seng-baónak hadbírótság elé kellett állnia, ahol gyorsan meghozták az ítéletet, amelyet végre is hajtottak. Szomorúsággal vegyes csalódottság vett rajtam erőt. Napokig ugyanaz az álom kísértett, melyben apám egy széken állt egy sötét, meredek fallal körülvett terem végében, és szürke pamutpizsamájában egy szöveget igyekezett beverni a falba. Csupa csont és bőr volt. A szék imbolygott, mert

hiányzott az egyik lába. Szóltam neki, mire ő merev nyakkal megfordult. Bal kezével felém nyúlt és kinyitotta a tenyerét, amely tele volt rozsdás szögekkel.

Nem mertem értelmezni az álmot, a kínai mitológiában a rozsdás szögek ugyanis a megbánást és a lelkiismeret-furdalást szimbolizálták.

* * *

Ronglu támogatása nélkül nem tettem volna meg, amit végül mégis. Az iránta táplált érzéseim egyre mélyültek, a testi szerelem azonban kósza ábránd maradt csupán. Nap mint nap éreztem, hogy hiányzik egy férfi az életemből. A fiam miatt azonban még ennél is többet aggódtam. Majd tíz évvel korábban elvesztettem a férjem, a kisfiam azonban az apját veszítette el, amely hatalmas tragédiának tűnt a szememben. Azt jelentette ugyanis, hogy Tung-csének a pozíciójával járó minden terhet a vállára kellett vennie, és le kellett mondania a gyermekkoráról. Számára nem voltak gondtalan, játékkal töltött napok. Már nyolctíz éves korában is egyfajta nyugtalanságot észleltem rajta, ami olykor indulatos kitörésekbe torkollott.

A fiamnak egy mecénásra lett volna szüksége, arra, hogy valaki vezesse őt. Ez is a tragédia része volt. Nem volt elég, hogy idejekorán fel kellett vállalnia egy nehéz szerepet, de még egy férfi példakép sem volt előtte. A politikai feszültséggel teli udvarban pedig nem akadt olyan apafigura, akinek ne lett volna valami takargatnivalója.

Abban bíztam, hogy Ronglu és Kung herceg majd betölti ezt a szerepet. A Seng-pao körüli konfliktus azonban megnehezítette a dolgot. Ronglu mindaddig nagy népszerűségnek örvendett, amíg mellém nem állt. Ezúttal azonban kérdésessé vált a további befolyása, és azt is hamar megéreztem, milyen mélyen megbántottam Kung herceget, amiért a feje fölött öreg szövetségese életét követeltem.